

А.В. Лозовицький – студент ІІ курсу юридичного факультету ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”;
науковий керівник – канд. юрид. наук, ст. викладач кафедри цивільно-правових дисциплін та банківського права ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ” **С.В. Мирославський**

ПОРУШЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ УКРАЇНСЬКОЮ ПРОГРАМОЮ ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ БАНКІВ

Право власності та свобода підприємницької діяльності у сучасному світі стали невід’ємною складовою формули гідного життя не тільки кожної людини окремо, але й держави в цілому. Крах банківської системи, а разом з нею і світової економіки, зачепив мало не всіх нас. Відповідною реакцією державного організму на це було прийняття 24 липня 2009 р. Закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків”. Тож і законодавець, а від так і центральний банк країни докладають зусиль, аби врегулювати економіку та забезпечити стабільність банківського сектору. Ціллю таких дій і єдиним шляхом до неї може бути лише повернення довіри фізичних та юридичних осіб до всієї банківської системи. Втім достатньо подивитись на методи боротьби держави з цією кризою, аби переконатись, що дана мета наразі нездійсненна. Саме закон про фінансове оздоровлення банківської системи (*далі – Закон*) і став офіційним втіленням в життя заходів, що порушують права людини.

Положення Закону про повноваження тимчасового адміністратора безумовно обмежують право власності як кредиторів, так й інших клієнтів, які користуються послугами цього банку, щодо володіння, користування та розпорядження власними коштами, розміщеними на відповідних банківських рахунках [1]. І надмірне зосередження повноважень стосується не тільки тимчасової адміністрації (*далі – ТА*), а й ліквідатора банку та санаційного банку. Всі вони отримують право здійснювати заходи, передбачені програмою фінансового оздоровлення банку, без повідомлення та отримання згоди акціонерів, боржників, вкладників. Останні, за словами юриста київського офісу міжнародної юридичної фірми DLA Piper Михайла Білостоцького, навіть не зможуть вимагати відшкодування збитків при здійсненні програми фінансового оздоровлення. “З одного боку, – говорить він, нові правила дозволяють тимчасовому адміністратору повною мірою користуватися наданими йому можливостями для відновлення фінансової стійкості без оглядки на права акціонерів і вкладників банку... З іншого боку, таким акціонерам і вкладникам залишається лише сподіватися на професіоналізм і сумлінність адміністратора” [2].

Тож, як констатує Головне юридичне управління (ГЮУ), особи, яких уповноважив або призначив Національний банк України, приймають рішення, які обмежують майнові права, у тому числі громадян (про “отримання та

відчуження активів акціонерів та/або їх зобов'язань”, відступлення права вимоги, переведення боргу чи реорганізацію) [3].

“Введення тимчасової адміністрації можна назвати формою адміністративного примусу, яке починає контрастувати з правом власності, що закріплене в Конституції України (володіти, користуватися, розпоряджатися)”, – запевняє Руслан Шевчук, старший юрист юридичної фірми “Spenser & Kauffmann” [4]. Із одного боку, призначена ТА, яка за своєю формою є адміністративною, чітко підконтрольна державному органу й керується його приписами, а з іншого – є власники банку, які не можуть реалізувати свої повноваження й права. І за умов дії в проблемному банку так званого особливого режиму контролю НБУ, разом з іншими заходами, передбаченими ст. 73 Закону про банки, наразі про свободу підприємницької діяльності (а саме такою банківська діяльність і є) говорити досить складно.

Порушені Законом права людини знаходять свій захист у ст. 41 Конституції України, яка передбачає право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Положення Конституції України щодо власності кореспондуються із статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основних свобод, згідно з якою кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права.

Наведені положення Конституції України та Протоколу № 1 дістали свій подальший розвиток у Цивільному кодексі України. Зокрема, стаття 321 цього Кодексу закріплює непорушність права власності, відповідно до якої особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом (а не рішеннями Національного банку України чи створеними ним органами або призначеними особами, як закріплено в Законі).

Справи про правовий режим власності неодноразово були предметом розгляду Конституційного Суду України. У цих рішеннях він дійшов висновку, що із системного аналізу положень Конституції України випливає, що право власності може бути обмежено. Водночас, як зазначає Конституційний Суд України у рішенні у справі про заощадження громадян від 10 жовтня 2001 року № 13-рп/2001, відсутність саме в законі конкретних етапів, термінів повернення заощаджень та обсягів бюджетних асигнувань може призвести до повної втрати громадянами своїх вкладів, тобто до порушення їх конституційного права власності.

Порушення конституційних прав громадян не може бути засобом стабілізації банківської системи незалежно від кінцевої мети, інакше належить застосовувати адекватні компенсаційні заходи. Підтвердженням цьому є позиція Європейського суду з прав людини. У рішенні до справи “Джеймс та інші проти Сполученого Королівства” від 21 лютого 1986 року Суд зазначив: “Не заперечуючи право держави встановлювати – у досить широких межах розсуду, відповідно до її внутрішньої законодавчої,

соціальної, економічної політики чи з іншою метою – обмеження у користуванні об'єктами права власності з огляду на суспільний інтерес, слід мати на увазі, що ці обмеження, однак, не повинні призводити до позбавлення можливостей такого користування, тобто до повної їх втрати”.

Механізми, які використав вітчизняний законодавець у Законі були випробувані дещо раніше європейськими країнами. Прикладом може слугувати закон про банківську діяльність Великобританії “Banking Act 2009”, прийнятий 12 лютого 2009 року. Проте поряд з подібними дещо різким характером регулювання урядом та втручанням центрального банку в справи банків, що переживають фінансові труднощі, ст.4 акту закріплює однією з п'яти основних цілей закону: “уникати втручання в права власності на порушення Конвенції про права (за змістом Закону про права людини 1998)” [5]. Тож з метою вирішення проблеми порушення права людини на власність в українському Законі мала б бути передбачена аналогічна норма.

Хочеться вірити, що вимушені жорсткі заходи, запроваджені Законом, не пройдуть дарма (адже випробувані Європою) і відродження банківської системи ознаменує закінчення кризи, а разом з тим й припинення порушень прав людини.

Література

1. Пожидаєва, М. Тимчасова адміністрація в банку як запобіжний захід його банкрутству [Текст] / М. Пожидаєва // Підприємництво, господарство та право. – 2009. – № 4. – С. 36–39.
2. Михайлінін, О. Про оздоровлення банків ціною їх свободи. Наскільки вона велика? / О. Михайлінін / [Електронний ресурс] // ЛІГА: ЗАКОН. – Режим доступу : <http://www.zonazakona.org.ua/index.php/2009-03-31-16-39-43>. – Заголовок з екрану.
3. Зауваження до проекту закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків [Електронний ресурс] / Головне юридичне управління. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=35486&pf35401=147458. – Заголовок з екрану.
4. Шевченко, Д. Скрутне становище “тимчасово адміністрованих банків” [Текст] / Д. Шевченко // Правовий тиждень. – 2009. – № 11(137).
5. Estlin, P. The Banking Act 2009: An Overview [Електронний ресурс] // Paul Estlin / GTnews. – Режим доступу: <http://www.gtnews.com/article/7550.cfm>. – Заголовок з екрану.